

HELTAI GÁSPÁR
AZ HUNYADI MÁTYÁS KIRÁLY, AZ GUBERNÁTOR
HUNYADI JÁNOSNAK A FIA

Hunyadi Mátyás választtatik magyar királlyá.

Az Gara László, a nádorispán, Magyarorszáiban gyűlést hirdete, hogy az urak minnyájan gyűlnének a Rákosra. Szilágyi Mihály akkoron és az Hunyadi Jánosnak fő baráti nagy néppel valának az Alföldön. Szilágyi Mihály kedig az Erzsébet asszonynak, az Hunyadi Jánosnének bátya vala, jeles, eszes és vitéz ember. Ez miért hogy tudja vala némely uraknak irigységét az Hunyadi János neve és nemzetsége ellen, felvéve minden népét az ő társaival, majd huszezer embert és kijöve Erdéiből az Alföldre. Ott elég pénzt ada néki az huga, a Hunyadi Jánosné, hogy az bátya bosszut állana az ő László fia méltatlan haláláért és ha valamiképpen lehetne, a másik fiát, az Hunyadi Mátyást, a királyi méltóságra felemelné.

Mikoron ezokáért a Rákoson gyűlés vólna, feljöve Szilágyi Mihály is nagy sok urakkal és nagy néppel az Alföldről a gyűlésbe, hová mind a sok püspekek, urak, nemesek és az városoknak követei egybegyűltenek vala az új királynak választására.

Szilágyi Mihállyal pedig ez urak valának: Székel Tamás, az Auráne ur [a vránai perjel], Rozgoni Sebestyén, Kanizsai László, Szentmiklósi Pangrácz és mind az erdélyi urak és nemesek és az alföldiek mind, kikkel minnyájan az Hunyadi János igen jól tött vala. Ezek minnyájan nagy háláadásból együtt jövének fel Szilágyi Mihállyal. Az irigy és pártos urak kedig Budára gyűltek vala, Gara László a nádorispán, Ujlaki Miklós, az vajda, Bánffi Pál az lindvai, és többen efféliek. Ezek mind tartnak vala Szilágyitól, miért hogy irigységből sokat cseleked-

tenek az Hunyadi Jánosnak nemzetsége ellen, ezért gyűjtenek vala egybe a budai várba. Ez is öregbiti vala az ő félelmeket, hogy mikoron Szilágyi Mihály az urakkal és a néppel Rákosra jött volna, másod éjjen mindjárt megfagya és béállta a Duna, hogy szabadon által mehetnek vala.

Által menének ezokáért nagy sokan az Hunyadi Mátyásnak pártjai közzül, kik által hívák az urakat a gyűlésbe. Végre kedig annyin lőnek, hogy ugyan erővel kezdek őket általhozni. De Szilágyi Mihály eleit vővé e félelemnek, mert felkiáltatá, hogy a gyűlésben feje, jószága vesztés alatt senki erővel semmit ne cselekednék, hanem hogy szabad lönne a gyűlés. És az urakban által küldé Budára és glit leveleket küldé az uraknak, hogy szabadon és minden bántás nélkül jöhetnének az gyűlésbe és esmét visszamehetnének. És mikoron az urak eljöttének volna, egynyihány napig tanácskozának, de heába. Látván azt Szilágyi, a gyűlésnek közepin mindjárt akasztófát felásata és mészárszékét tétete mellé és az kiáltatá: hogy valaki az ő választásnak szavát nem akarná az Hunyadi Mátyásra adni, mindjárt szörnyű halállal kellene annak meghalni.

Látván és hallván ezt a pártos urak, igen megijedének, kiváltképpen hogy láták, hogy az Szilágyi népe az egész gyűlést környül vötte vala. És előjőve Szilágyi Mihály és a gyűlésnek közepin megállá és ekképpen kezde szóllani: Tudjátok, Urak! hogy királyunk meghólt, ezért jöttünk immár egybe, hogy királyt válasszunk magunknak, mert király nélkül semmiképpen nem lehetünk. Ha sokáig mulatunk az választással, nem jó, mert ki imide szóll, ki amoda és nem leszen a dolognak vége. Minekutánna a királyi mag az Máriában elfogyott, és immár erre kénszerítettünk, hogy idegen nemzetektől kuldulnunk kell királyokat, münémü nyavallyában és nyomoruságban löttünk legyen, azt minnyájan jól tudjátok. Olyan árvaságra jutottunk immár, hogy nem tudunk hová folyamodni és kinek bátorsággal adhassuk királyságunkat. Így vólt a cseheknek is dolga. De hogy az ő királyi birodalmok meg ne nyomorodnék, önnen közülek választanak királyt magoknak a Pogiebrádi Györgyét. Ők immár nyugodalomba vadnak.

Mü is ezokáért azoktól tanoljunk. Ha mü ezokáért az gubernátor fiát, az Hunyadi Mátyást mümagunknak királlyá választjuk, ugy tetszik énnékem, nem leszen gonosz. Ezokáért ez az én szóm, hogy ezt választszuk. Mert miképpen hogy az attya megszabadította az országot mind külső, mind belső ellenségektől, azonképpen a fiának birodalma alatt is nyugo-

dalomba lehetünk. Meghidjétek, Urak! nem messze távozik az attyának nyomdékától. Aminémü hálaadással kedig minnyájan tartozunk az ő jámbor attyának, ki-ki meggondolja. Undokul megöltétek az ő jeles fiát, az Hunyadi Lászlót, azt a vétket eltöreljétek mostan a másik fiának királlyá választásával. Ha valamit vélekedtek felőle, hogy üdővel bosszut kezdene állani rajtatok a bátyya, az Hunyadi László haláláért, im én kezes lészek érötte erős hittel, hogy meg nem emléközik arról. Ezokáért kérlek és intlek minnyájan tüteket, hogy ezt az Hunyadi Mátyást válasszátok e mai napon magyar királlyá.

Mikoron Szilágyi elvégezte volna az ő hosszu beszédét, engedni kezdének és dicsírik vala a Szilágyi beszédét, hogy mindenekbe igazat mondott volna. De kérik vala ezen, hogy a második napra halasztanák az választást és ekképpen csendességben ebbe marada a dolog. A pártos urak alattomba szömbbe lönek Szilágyival és az ő társaival és megjelenték azt, hogy félnek az Hunyadi Mátyásnak bosszuállásától. Szilágyi felele felőle. Ugy engedének azután minnyájan az választásnak és kötést tőnek egymással.

Másod napon esmét minnyájan egybe gyülenek és nem sok tanács után kihozák az ortályt az uraknak tanácsából, hogy Hunyadi Mátyást választották volna magyar királlyá. És az egész gyűlés fel kezdé kiáltani: éltesse az Isten Mátyás királyt és nagy örömbé és vigaságba lőn az egész község és mindenütt énekszóval dicsírik vala Istent.

Vala kedig Hunyadi Mátyás csak tizenhét esztendő, mikoron királlyá választák. Ennekokáért ugyan azon gyűlésbe végezék azt, hogy gubernátora lönne a királynak az ő ifju vóltáért, az országnak nagy gondjaiért. Azokáért az egész gyűlés gubernátorrá választá a király mellé Szilágyi Mihályt, hogy öt esztendeig a gubernátornál volna minden hatalom, és úgy szállana az egész országnak birodalma a királyra. Mert ő is az öt esztendőbe megérnék az ő üdéje szerént. Ekképpen adák ezokáért Szilágyi Mihálynak a gubernátorságot, és ötet rendelék arra, hogy az új királynak behozására gondja lönne.

[Mátyás hazajövele.]

Szilágyi Mihály, az gubernátor, egy levelet ira és egy folyó követtől küldé azt a cseh királynak, az Pogiebradi Györgynek és abban megjelenté néki, hogy a magyarok királlyá választották volna az Hunyadi Mátyást és kéri vala ötöt, hogy meg-

készítené őtet és az végekbe küldené, a saczolás pénzről [váltságdíj] gondot akarna ő viselni.

Mikoron ezokáért a vacsorán néki hozták vólna a cseh királynak Szilágyi levelét és megolvasta vólna azt, Hunyadi Mátyás ott ül vala az asztalnál a vacsorán, majd az utolsó helyet tartván és a király felhívá őtet és a főhelyre ülteté melléje. Mátyás e szokatlan dolgot látván, igen csodálkozik vala rajta és nem győze eleget ámélni, fél is vala egy felől, hogy ez valami küssebségére ne lönne néki végre. Végre megkérde a királyt: miért cselekednék véle olyan szokatlan módon? A király mondá néki: hogy csak önnek vigan, az vacsora után jó hirt akarna néki mondani. Veszteg halgata az ifju és rakva vala a szüve ámélnodással, reménséggel, emellett félelemmel is és nem etetik vala.

Azonközbe Szilágyi Mihály elbocsátá a gyűlést és az urak mind Budára gyűlének, hogy megvárnák az uj királyt. És Szilágyi Mihály beméne a kápolnába és nagy sirással kiásatá az Hunyadi László testét, hogy az ő huga gyermeke, az uj királynak a bátyja ott ne fekünnék a gyilkosok és az árulók között és vivé őtet be Erdélybe az ő atya koporsója mellé nagy tisztességgel. És annakutánna úgy kezdé a Mátyás királynak behozásához nagy hamarsággal. Mert még azon télben, minekelőtte elolvadna a gyég, siete őtet behozni. Mert melléje vévé az Vitési Jánost [Vitéz Jánost], az váradi püspeket, a Székely Tamást, Rozgoni Sebestyént, a Kanizsai Lászlót és a Pangráczot. Esmét a Szokoly Pétert és a Csanádi Jánost, ki hadnagya vala a Szilágyi seregének.

És Esztergomnál által menének a gyégen a Dunán és felmenének a morvai határba. Az útból gyakorta követeket küldenek az cseh királyhoz és kéri vala őtet, hogy jó üdében készülne és hozná a királyt az határba és megigérik néki a saczoló pénzt.

Azonközbe vacsora után az Pogiebrádi György, a cseh király, mikoron Hunyadi Mátyás olyan csodálkozásba vólna, amint oda fel megmondottam, a kertbe hívá Hunyadi Mátyást és ott monda néki: mit adsz énnékem Mátyás és nagy jó hirt mondok tenéked, mellynek igen örülsz? megadod-e énnékem, amit tölled kívánok? Felele Mátyás: mit adhatok, holott fogoly vagyok? Nagyobb örömet nem mondhatnál énnékem, mintha megszabaditanál e fokságból. Ezért örökké hálaadó lönnek te Felségednek és mindent adnék, amit adhatnék. És monda a király néki: Üdvöz légy Mátyás, magyar király:

üdvöz légy magyaroknak felséges fejedelme, kit csodaképpen választott az Ur Isten, mert a magyarok a Rákosra egybe-
gyűlvén, tégedet választottak magyar királynak, nézvén a te
atyádnak jámborságát és az ő sok jótéteményit. Isten volt
veled és csak ő oltalmazott meg.

– Ezokáért felséges Mátyás király, kérlek tégedet, kötetst
tegyünk egymással és erősítsük azt az én leányommal való új
házassággal és egyenlő tanáccsal és segítséggel mególtalmazzuk
a két országunkat; mert hidjed, hogy háborúk az emberek-
nek elméi, és némellyek igen tisztességkivánók, a községnek
akarátja is igen hajlandó. Ezokáért e mai napon néked aján-
lottam az én leányomat, hogy az legyen házas társod, mert
méltó is arra, hogy az legyen és hogy annak általa megerősít-
tessék működöttünk a kötés; egygyütt birjátok az országot
nagy szeretetbe. Utólszor, ídes fiam Mátyás! im szabad légy.
Isten nagy és kazdag országot adott tenéked, engemet kínálta-
nak a saczolásban hatvan ezer forinttal te érőtted, megengedjed,
hogy azt elvehessem, hogy abból megtöldhassam a menyeközö-
nek nagy kölcségét. Im nincsen még három hólnapja a László
király halálának és mind kettőnket a kegyelmes Isten királyná-
tón; engemet a cseheknek, tégedet a magyaroknak. Nagy
csoda dolog ez. Nagy hálaadással tartozunk mind ketten az
Istennek.

Ezeket meghallván Hunyadi Mátyás, mindenekbe enge-
delmes lön nagy örömmel a Pogiebrádi Györgynek ő kíván-
ságinak és igen megköszöné néki és jó hit alatt megigéré néki,
hogy mind atévő akarna lenni.

Azonközbe juta Szilágyi Mihály az urakkal és nagy sereggel
Stratnicza városba, melly az Morva vizének partján vagyon és
estve oda jutván, táborba szállának. Az Morva viz kedig meg-
osztja egymástól Morvaországot és Magyarországot. Szinte
akkoron találkozék oda jőni a cseh királynak is az Mátyással
és az is táborba szálla a tulsó parton.

Másod napon mind két felől szépen felkészülének és mind
a két sereg az viznek partjára juta, egygyik innét, a másik tul.
A tulsó seregben a csehek közzül kijöve az Hunyadi Mátyás
és előállá a parton és megmutatá magát a magyaroknak;
innét az egész sereg minnyájan a magyarok térdet főt hajta-
nak néki és üdvezlik vala ötet mint magyar királyt. És nagy
vigasággal kiáltani kezdenek és az új királynak minden jót
kivánni, annakutánna dobokat ütének és minden trombitákkal
örömet fuvának egy egész óráig. És hallják vala az ő vigaságos

kiáltásokat nagy messze földig. Annakutánna ugy menének az urak szömbe egymással két felől. És mikoron immár szömbe állanának egymással, előáll a Vitési János, az váradi püspök és az magyaroknak és az egész országnak nevével nagy szép orációt és beszédet kezdé és ekképpen szólla:

– Üdvöz légy, Mátyás! magyar király, kit az egyenlő választás a magyarok között királlyá tött minden ellenmondás nélkül, mind a tanács, mind az urak, mind a nemesek, mind az egész község. Üdvöz légy a magyar népnek egyetlen egy reménségek. Üdvöz légy a szent Hunyadi nemzetségnek egyetlen egy maradékja. Isten adja, hogy a te királyi birodalomnak a kezdeti igen jó szerencsés legyen és az egész keresztyénségnek előmentére. Könnyőreg tenéked a te Magyarországod, hogy siess hozzájok és fogd kezédbe az birodalomnak szigyelit, hogy igasságba legyen birodalmod a te országodnak nagy kiterjesztésére. Műnemű szívvel legyenek a te magyarid hozzád, ebből veheted eszedbe, hogy mind hátra hatták az magokat kinálókat, régi, nagy, gazdag és hatalmas fejedelmeket, és tégedet, ifjat, választottanak magoknak királyul. Megemléköztenek a te jámbor atyádnak emberségéről és vitéz vóltáról és ugyan azon jószágokat keresnek te benned is. És ugyan igen reménlik, hogy mind azokat megtalálják te benned.

Az egész ország is igen megköszeni a felséges királynak, Pogiebrádi Györgynek, hogy az ő szerelmét ebben is megmutatta a magyar nemzethöz, hogy tégedet kitekert a németeknek kezéből, hogy oda ne vesznél, és megtartott tégedet ő magoknak. Örökké meg akar az magyar nemzet emléközni nagy hálaadással ez ő nagy jó tétéről. Mostan kedig jelen megajándékozza őtet a magyar nemzet ez arany sommával és terhével és kéri őfelségét, hogy jó néven vegye: innét tova többel akarja őfelségét meglátogatni. E mellett örökké való barátsággal kínálja a tisztességes cseh nemzetet. És valaminben elvégezte a felséges király az Pogiebrádi nemzettel az ő dolgát, a mi felséges királyunkkal azt meg akarja a magyar nemzet megállani mindenekbe. Ezt is minnyájan a magyarok igen megköszeni a felséges királynak, hogy olyan szép készülettel, és olyan dűszes sereggel, nagy tisztességgel ide hozta a mi felséges királyunkat, mellyet kiváltképpen minden tisztességes hálaadással veszünk őfelségétől. Ennekokáért könnyörgünk tü Kegyelmeteknek, hogy nekünk bocsássátok a mi felséges királyunkat és megtartjuk hivséggel a kötést, mellyet tü Kegyelmetekkel tött.

Mikoron az váradi püspök elvégezte volna az ő beszédit, mindjárt nagy sok kincsekkel alájöve az vizen az Mátyás király a magyarokhoz és véle jöve a cseh király fia, Viktorinus. És mikoron általjötenek volna, magoknak lőnek; és Mátyás király meghagyá, hogy néki adnák a saczoló pénzt. És méglen megolvasták a pénzt, Mátyás király szépen szólla az magyaroknak és megköszéné nekik, hogy meg nem utálták volna az ő ifjúságát, hanem királlyá választották volna és megigéré magát, hogy az ő életét nem akarná kimélleni az országért; erre is igéré magát, hogy erősen meg akarná örüzni a kötést, mellyet a magyarok képében tött volna a csehekkal, ezt is igéré a cseheknek, hogy mind a két nemzetet egyenlő böcsületbe, tisztességbe akarná tartani mind éltig; erre is igéré magát, hogy mindenekben az jámbor attyának nyomdékait akarná követni és hogy az ő reménségeket semmiben nem akarná csalni és a beszéd közett megtölének szömei könyvekkel és tovább nem szállhata.

A csehek kedig azt fogadák, hogy ők is meg akarnák állani a kötést mind éltig és a magyarokat szeretni és böcsülleni és minden segítséget igérének a magyaroknak a szükségnek üdejére.

Mikoron kedig a saczoló pénzt megolvasták volna, egymás kezét fogak a magyarok és a csehek és megerősíték a kötést önközettek. Annakutánna Viktorinus, a király fia megelelgeté a királyt és cseheket rendele, kik elkisérnék őtet Budába; és nagy örömmel és sirással válának és bucsuzának el egymástól. És Viktorinus, a király fia, által méne az vizen.

A magyarok felvévén királyokat egyenest alásietének vele Buda felé. Az uton mindenütt nagy örömmel várja vala őtet a község és jót kívánnak vala néki az Istentől és előmentet az ő királyi birodalmának. A seregbe kedig az úton nagy ember-séggel és nyájassággal viselé magát mindenhöz, nagy vig és jó kedvet mutatván mindenekhez. Mikoron szinte Húshadjadban Esztergom felé a Dunára jötenek volna, immár rőpedezni kezdett vala a gyég, de mégis a seregnek nagyobb része által méne a Dunán a királlyal, a többi kedig alá tartának Pestre. Mikoron másod napra elközelgettek volna Budához, a püspökek és minnyájan az urak kijövének Budáról, azokkal is a budai bíró és az egész tanács. A papok is kijövének processzióval, hordozván képeket, és mindenféle egyházi szörszámokat, és énekeket mondván. A sidók is kijövének, hordozván a törvénnek két tábláját.

A kapu előtt menyezet alá fogák a királyt és a bíró az egész tanáccsal és várossal supplicála néki, hogy az ő törvényeket és régi királyoktól nyert szabadságokat megconfirmálná. És megconfirmálá azokat esküvéssel. Ugyanezent ígére esküvéssel az uraknak is, minek előtte bécocátának őtet az várba. Mikoron bejött volna az városba, mindjárast bévivék őtet Boldogasszony egyházába. És mikoron a tanácsház előtt elmenne, kiáltani kezdének a foglyok, kiket a kincstartó megfogott vala az előtt való üdőkben, és mind megszabadítá azokat. Mikoron a templomba bement volna, az Ur Jézus Krisztusnak és az Boldogasszonynak hálákat ada és fogadásokat tőn, hogy az ő szolgálatjokban mindenkoron akarna foglalatos lönni.

A templomból felvivék őtet az várba és az úton nagy vigasággal lön mind az egész nép, mind az urak, mind a nemesek, mind az városbéli fő népek, mind az egész község, és Istentől minden jót kívánnak vala az új királynak. Mikoron az várba bement volna és letelepedett volna, nem sok nap mulva az ország dolgaihoz kezde, hogy azokat szépen elrendelné és lecsendesitené. És az ő választételin minnyájan csodálkoznak vala és minnyájan dicsírik vala az ifjat, hogy mindenbe az királyi méltósága szerént viselné magát; még azok az urak s, kik irigységből ellenzették vala az ő választását, dicsírik vala őtet és hozzája hajlánek.

Szilágyi Mihálynak röttönetes históriája.

Az üdőbe az irigy fandarlok annyira hozták vala az nagy Szilágyi Mihály dolgát a király előtt, hogy annyira haragutt vala reá, hogy meg akarja vala öletni, olyan fő embert, önnön rokonát, ki ennyi sok jót cselekedett vala véle. Ebből eszedbe veheted, micsoda oskola légyen az udvar, és mint kelljen embernek az fejedelmeknek jó akaratjukba bizni. Az okát nem tudjuk, miért haragutt vólt olly igen reá. Némellyek azt mondják, hogy az jámbor Szilágyi Mihály ólalkozott volna a királyi birodalom után, de semmi, mert elvehette volna azt, mikoron a gyűlésbe az egész ország megkinálá őtet véle. Némellyek ezt mondják az okának lenni: hogy ő az országnak rendeléséből gubernátor lévén, gyakorta és sok dolgokért dorgálta légyen Mátyás királyt és nem mindenekben szájára bocsátta. Mert igen jámbor és igen kemény ember vala a Szilágyi Mihály. A király kedig ifjú, furcsa, nagyakaró és egy mindenre kész

vala. Mellyből fél vala az jámbor Szilágyi Mihály, hogy olyant ne inditana az ő felfuvalkodásából és hertelenkedéséből, hogy annakutánna kurczot vallana miatta és nagy szemérembe hozná magát és mind az ő egész nemzetségét.

A király levelet ira Szilágyinak és kéré ötet, hogy a Tisza mellé jőne, mert igen nagy dolgokról kellene egymással szólniok. Mikoron Szilágyi a Tisza mellé jutott volna és senkitől semmit nem félne, hertelen reá küldé Mátyás király az ő seregét egy faluba és megfogató ötet. Igen csodálkozik vala Szilágyi Mihály rajta, mit művelne az ő rokona, huga gyermeke, Mátyás király; az egész nép kedig megbódula rajta, és minnyájan elámélnokdván mondának: mi patvart cselekedik a király? így kell-é füzetni az jámbor rokonának az ő nagy jótéteit? bezzeg undok dolog ez. A királyi méltóság és dücsőségért ekképpen kell-é foksággal füzetni az jámbor rokonát? Ördeg vigyen el olyan dolgot!

A Szilágyi Mihály kedig nagy bánattal önmagába panaszkodik vala mondván: Oh bolondságoknak bolondsága! Oh balgatog ifju, hogy nem veszed eszedbe, hová és melly nagy szégyenbe visznek ez gonosz, irigy és áruló fondorlók? Nem bánkódom az önne veszedelmemen, mert én immár eleget éltem, tisztességem elég vagyon. De te rajtad bánkódom, hogy a te királyi nevedet így fertezteted és szidalomba hozod minden embereknél. Én semmi gonoszt nem cselekedtem, méltatlan műveléd ezt rajtam. De az igaz Isten megbüntet tégedet ezért. Hallván ezt Mátyás király, meghagyá, hogy Szilágyi Mihályt fogva vinnék Világos várába és hogy meghadnák a porkoláboknak, hogy ugy örüznék ezt a foglyot mint a két szömecket. A porkolábok, egyik Lábatlan Gergely, a másik Daczó György, foházba rökeszték a Szilágyi Mihályt és darabantokat helyezének a foháznak ajtaja eleibe. De mindennap jól tarták ötet, mint olyan jeles szömélyt. Szilágyi Mihály könyörge a porkoláboknak, hogy engednék néki az ő régi szakácsát, ki az ő szája üzére tudna főzni; megengedék azt néki.

De evvel nem lőnek még csendesek az Szilágyi Mihálynak irigyi és árulói, hanem naponként halálra kezdenek ötet vádlani és reá vivék az ifjunak furcsa elméjét. És levelet ira a porkoláboknak, hogy fejét vönnék a Szilágyi Mihálynak. A porkolábok tanácsot tartának egymással, mert irtóznak vala olyan jeles embernek fejét vönni és olly hitvánul elveszteni. Elküldének ezokáért egy fő embert a királyhoz, ki a király szájából meghallaná, mit akarna cselekedtetni a Szilágyi Mi-

hállyal. Végre az Lábatlan Gergely ő maga méne a királyhoz. Mikoron ezokáért a fő porkoláb oda vólna a királyhoz, a Szilágyi Mihály szakácsa gondolkodni kezde az urának megszabadítása felől és szólla három társaival, a Szilágyi szolgálival. És egy napon reggel nagyon kezde kiáltani: rajtunk a törökek (mert Világos vár a vége felé vala), hamar, hamar, minden ember fegyvert fogjon! Minnyájan az várba elhivék kiáltását és mindjárt felrezenének és felfegyverközvé, kifutamának az vár eleibe, hogy ott ellene állának a töröknek. A szakács negyed magával utánnok ballaga és bészavára utánnok a kaput és a kapuba levágának egynyihányat a darabontokban. És feltörvén a fokházat, kihozá az urát, Szilágyi Mihályt, és az várat kezébe adá.

Akik kimentenek vala a törökek eleikbe, látván, hogy senki nem vólna, vissza kezdenék térni az vár felé. De ime a kapu betéve vala és Szilágyi Mihály kipancsol vala belőle. És mikoron az várra erővel kezdenének támadni, lövésekkel hátra hajták őket és onnét elpironkodának. Mikoron ezokáért ekképpen Szilágyi Mihály kezébe vötte vólna az Világos várát, paraszt népeket hivata belé és azok által rakatá az várat éléssel. És alattomba elkülde mindjárt az ő hív barátaiért és az ő népeiért és azokkal megerősíté az várat. Annakutánna ő maga Szilágyi Mihály nagy csendességbe marada és semmiben nem ügyeközék bosszút állani a királyon, hanem mind az Alföldön forga és megoltalmazá a végeket a törökektől és nem körüle többszer az udvarba.

Mikoron immár megszabadult vólna: követet bocsáta a királyhoz és megizené néki, hogy sokkal többel tartoznék az ő szakácsának, hogy nem mint a királynak, az ő rokonának; miért hogy ez hamissan és méltatlan ötet a fokházba rekesztötte vólna, de amaz kiszabadította volna ötet, kinek soha semmi jóval nem völt vólna. Mellyből erre dicséretes hálaadó név, amarra kedig örökké való hálaadatlan név szállott vólna. És Mátyás király igen szégyenli vala ezt, és ebből tanólla, hogy nem kellene mindjárt egy fejedelemnek az fandarlóknak szavát bevenni és fogadni.

Mátyás király viszontag levelet írta Szilágyi Mihálynak és fedelét szabá az ő cselekedetének, mondván: én is meghadtam vala, hogy immár elbocsátának a fokságból, de bizony nehezem azt tölled, hogy énnálmnál fellyebb becsüled a te szakácsodat. Hogy ez te rajtad esett, némelly emberek annak okai, kik nem jól élének az én ifjúságomnak gyenge vóltával és az

én királyi birodalmomnak a kezdetivel. De ne hidjed, hogy valami gonosz szándékkal voltam volna hozzád, mert mindenkoron meg akartalak böcsületni, mint rokonomat, ki ennyi jót tött velem. De a te példáddal meg kellett az én királyi méltóságomat megerősítenem. Mert egynyihányan a daczos urak közül megtanóltanak engemet ő királyokat becsülleni, látván, hogy tégedet, olyan fő embert és rokonomot nem kiméllettelek. Ez okáért meg ne háborodjál ezen, hanem minden jót reményelj felőlem. Rövid napon nagy tisztességgel megengesztellek és az előbbeli tisztességedbe ültöttek.

Mert a király napot tött vala Szilágyi Mihálynak, mikoron a Tisza mellé jöne, mert ő is oda akarna menni és meg akarná őtet engesztelni. A király ez okáért lön a Tisza parton innét egy faluba, mellynek Várkon neve; Szilágyi Mihály kedig tul lön a tulsó parton Tisza Varsánt. A Tisza parton ezokáért egynyihányszor egybe gyülenek ketten csak egynehányad magokkal és úgy beszéllének egymással. Előszer nagy sok panaszkodással kezdenek egymással vetélködni és sokképpen megmenték egymást. Végre megköveték egymást és megbocsátának egymásnak és sirván örökké való kötést tőnek egymással a püspekek és a hadnagyok előtt.

Az erdéliek megbolondulnak.

Az erdélyiek elszakadván Mátyás királytól, új királyt választottanak vala magoknak. Az moldovaiak is elszakadtanak vala tőle és az ő vajdájakhoz, az István vajdához ragaszkodtanak vala. Egy Veres Benedek vala Erdélybe, egy kazdag ember, az indította vala az ujságot az országba. Vajda vala kedig egy Szentgyörgyi János, jeles úr nemzetből való. Az elszakadásnak kedig oka ez lön: hogy Mátyás király sok hadakat viselvén, nagy sok ostor adókat vet vala az országra és a sok saczoltatásnak és rovásnak nem lön soha vége. Ebből a nagy nyomorúságokból indíttatván az Veres Benedek, inteni kezdé a vajdát, hogy felvönné a fejedelemséget, mert Mátyás törvény szerént való királyból tiránnussá és kegyetlen kóborló lett volna, ki nem tartana senkit szabadságába, hanem mindent megfojtana az ő kívánsága és akaratja szerént, minden törvény és igazság ellen; ezokáért elunta volna az ország az ő nagy kegyetlenségét. Ezekből kénszerítettőnének más fejedelmet magoknak választani. Miért kedig hogy látnák, hogy senki az

vajdához nem volna hasonló, ezért örömet akarnék minnyájan ötöt uralni.

Mikoron az Veres Benedek és a több nemesek elvégezték volna ezt a dolgot az vajdával, hogy beléengedett volna, mindjárást az városokhoz kezdenék és azokhoz kezdenék követeket bocsátani, kérvén őket, hogy elhajlanának a királytól. Ez kedig önekik üdegen vala, hogy ellene támadnának a királynak, de miért hogy az vajda és a nemes urak olyan nagy szabadságot ígérnek vala nékik, ők is engedének belé. De mikoron a követek Brassóba mentenek volna, a brassai tanács nem férhete egybe egymással. Mikoron egynyihány napig veszedtenek volna egymással, ezen megegyenesedének végre, hogy hinák fel a plébánost. Valami tanácsot adna nékik a plébános, azon maradna meg mind a két fél. Felhivák ezokáért az ő vén plébánosokat a brassaiak a tanácsba és eleibe adák a dolgot. A plébános monda: Szerelmes uraim és jó fiaim! minnyájan azt valljuk, hogy a Szent Pál Istennek igéjét irta minékünk. Ő azt mondja Róm. 13.: «Minden fejedelem Istentől vagyon. Valaki a fejedelem ellene támad, Istennek rendelése ellen támad.» Valaki ezokáért az Istennek rendelése ellen támad, ez bizony nem jól jár, mert Isten annak ellensége. Ha Mátyás, a mü királyunk meggonoszult és igen megnyomorgat bennünk: tehát Istennek ostora. Mü engedelmesek legyünk és váltig szenvedjünk. De hogy királyunk ellene támadjunk, ez nem én tanácsom. És felkele, és kiméne az ajtón.

Ezt a tanácsot hallván a brassaiak, nem akarának egyet érteni a több városokkal. A királytól sem akarának elszakadni hanem magoknak maradának. A több városok mind feltámadának a nemességgel a király ellen és majd ugyan erővel királlyá tövék az János vajdát.

Hallván ezt Mátyás király, mindjárt meghagyá Szilágyi Mihálynak és az Ujlaki Miklósnak, hogy az végekben vigyáznának a törökek ellen. Ő maga kedig melléje vévén az Ország Mihályt, az nádorispánt, beindula hamarsággal Erdélybe nagy sok urakkal és nyólczezer lovaggal és négyezer drabanttal; a több népet adá Szilágyi Mihálynak és az Ujlaki Miklósnak az Alföldre.

Méglen Mátyás király beméne Erdélybe, addig Szilágyi Mihály megszállá Zoiniczot. Hallván ezt a török, mindjárt feljöve. Hallván ezt Szilágyi Mihály, elszállá Zoinicz alól és Pozsaszin mellett szálla táborba, melly hely harminczezer lépésni földint vagyon Szenderön [Szendrő, ma Szemendria] alól. A török

nagy néppel reá jöve, de Szilágyi szégyenli vala visszaléptét, ezokáért szömbe viva a törökekkel. Az Alibék és Skender, annak attyafia, a két szárnyán valának. Látván ezokáért, hogy kevesen vólnának a keresztyének, környül fogak őket és viadalt tartának mind két felé. De a keresztyének elbágyadának a nagy vivástól és futásra vévék a dolgot. Látván Szilágyi Mihály, hogy az ő népének a nagyobbik része elveszett vólna és hogy a többi elfutnának, ő nem akara elfutni, hanem kevesed magával a törökek közükben öklele és erősen vív vala, és ott fogva esék az Lábatlan Gergellyel egyetembe. Mindjáraást fogva vivék Konstanczinápolyba. Török Császár parancsolá, hogy mindakettőnek fejét vönnék. Fejét vövék ezokáért előszer Szilágyi Mihálynak. Mikoron Lábatlan Gergelyt is kihozták vólna, egy török kéré azt a császártól, hogy a fiát megváltaná érte az magyaroktól; így menekedék meg az Lábatlan Gergely.

Hallván ezt Mátyás király, hogy odaveszett vólna Szilágyi Mihály, az ő rokona, igen bánkódik vala rajta mind az urakkal és monda a király: nagy kárt vallott egész Magyarország ez embernek elveszése miatt. És annakutánna nagyon siete bemenni Erdélybe, mert fél vala ettől, hogy az országbéliek elkezdének előtte foglalni a szorosokat, ahol bemehetnek az országba. Azokat ezokáért előszer akará elfoglalni. Másod napon annakutánna béére a széles földre. Nem messze a táborhoz elől találá őket az ország serege. Az istrázsa megkérdé őket: ha e szándékba vólnának, hogy víni akarnának az magyari király ellen? Felelének minnyájan: mü minnyájan ahoz készültünk, hogy fejenként könyöregjünk az országnak törvényei és szabadságaiért, nem arra készültünk, hogy a király ellen akarnánk támadni, avagy víni, mert rutságos dolog vólna ez és igen iszonyú.

Mikoron ezt meghallották vólna, kik az újságot támasztották vala, megijedének és kioroszkodának a seregből és haza futának. Mátyás király beljebb méne azok ellen, kik ellene támadtanak vala. És másod napon oda érkezék az néppel, hol a pártolóknak serege hált másod napon. És a vajda mind az birákkal az országból eleibe menének a királynak és esedezének néki kegyelemért. És az vajda nagy szép beszéddel szólla és sokáig szólla a király előtt és veté a támadásnak okát a községnek busulására a nagy rovasok és inségekért és mindenképpen megtisztítá és megmenté magát előtte. Mikoron az vajda elvégezte vólna beszédit és könyörgéseit a király előtt, mindjáraást lábaihoz esék mind a birákkal egyetembe a királynak. És a király megkegyelmeze nékik és megbocsátá vétkeket,

de kik indították vala a pártolást, azoknak nem akara megkegyelmezni.

Annakutána Mátyás király beméne Kolosvárba. Kolosvárból Tordára méne. Ott mindjára országgyűlését hirdeti vala. Mikoron az országbeliek mind oda jöttek volna, traktálni kezdenek az hívekről és az hitetlenekről. Akik hitetlenek és az új pártolásnak okai találtatának, azokat örök számkivetésbe kiűzék, napot tévén nékik, mikoron kimennének az országból minden marhájokkal. Veres Benedek Lengyelországba méne és ott lakék. Ezt mindenek igen kegyes büntetésnek mondák lönni, még ő magok is az vétkesek. Némellyek kedig a pártolók közzül elhallgaták a kimenést az országból az önnen veszedelmekre.

Mert mikoron a király Szebenbe ment volna, megmondák a királynak, hogy ott vólnának az pártolókban, kiknek meghadták vala, hogy kimennének ez országból és nem mentenek volna. És a király igen megharagvók reájok és elhivatá mindjára a kénestartót és meghagyá neki, hogy mindjára megfogatná azokat mind és az országnak törvénye szerént megbüntötné őket, mint azelőtt a tordai gyűlésben az elvégeztött volt. A kénestartó ezokáért eljár benne, amint a király megparancsolta vala. És az nap nyólczat fogának meg benne: Gercs Pétert, Suki Mihályt, a szebeni polgármestert, Czertz Jánost etc. Ezeknek mind fejeket vevék a szebeni piacon.

Mátyás király megyen Moldovába.

Mikoron immár a király az Erdélyországot lecsendesítette volna, Szent Katalin asszony napján kiméne Szebenből és Moldova felé tartá. Moldovában akkoron egy István vajda vala. Az is okot adott vala Erdélbe az elhajláshoz. Mert gyors és vitézlő ember vala. Nem akar vala ezokáért a magyar királytól hallgatni, a szokott adót is nem akarja vala megadni. Mikoron Mátyás király bement volna a havasba, bevágva találá mindenütt a szoros utakat. Meg kellett ezokáért az utakat tisztítani igen nagy munkával. Mikoron megtisztította volna az utakat, bevív mind a népet az országba és Rimanvásár mellett szálla táborba. Ez a város palánkkal vala körítve és töltés és árok vala környüle. A Szeret viz foly mellette, kinek a partján egy favár vagyon. Ebben valának az István vajdának szolgálai. Mátyás király első ostrommal megvév Rimanvásárt. Hogy ezt meglátá István vajda, megijede és a királyhoz követeket bocsátván, békességet kezde járn. De nem lehet a békesség

közettek. Parancsolá ezokáért, hogy mind megdunák az várost, annakutánna felgyujtanák. Annakutánna elmenvén az uton mind falukat, mind várasokat felgyujtata és nagy pusztaságot művele az országban. És nagy sok rabokat és barmokat hajtának előttek.

Harmad napra méne a király Moldova Bányára, holott a püspeknek lakóhelye vagyon és ott első álomkort kelleték a királynak megvíni az álnak ellenséggel. Nagy szerencsén lón a király ott az viadalban. A piacon vala a király szállása a szeren, melly a püspek házának ellenébe vagyon, holott két utak megköriulik az egyházat. A több urak, püspekek és hadnagyok a piacon körül valának szállásokon, hogy mindenkoron jelen lehetnének a királynak. Mikoron kedig a király vacsorálnék, hozának egy foglyot eleibe. Mikoron azt tolmács által megkérdezték vólna, kicsoda vólna, honnét jöne és micsoda járásban vólna? Nem kell, úgy monda, énnékem tolmács, mert magyar vagyok én, erdélyi és bejöttem mostan Moldovába, hogy feleségemnek maradékit meglássam ittben. Jövet az uton találtam tizenkét ezer oláhot, azok jönek, hogy ez éjjel első álomkort megüssék a magyaroknak táborát és hogy megverjék őket. Én kedig úgy siettem előjöni, hogy megmondjam ezt, mert szánom az én nemzetemet.

Hallván ezt a király, fenyegetni kezdé őtet, hogy lásson, hogy hazugságot ne mondjon. A székely monda: igazat mondok én. Ha kételkedtek beszédembe, tartsatok addig örüzet alatt, hiszen meglátjátok annakutánna, ha igazat mondotham, avagy nem. Meghagyá a király, hogy örüzet alatt tartanak a székely embert. És meghagyá Drágfi Bertholdnak, ki a király sáfára vala, hogy vigan tartaná az vendéget, ő maga kedig a király nem övék vacsorát, hanem felkele és mindjárt egybehívá az urakat és a hadnagyokat és eleibe adá nékik az jelen való veszedelmet. És meghagyá nékik, hogy minnyájan titkon készülnének és fegyvert fognának és mindén utczákon az várasban örüzöket vete és minden kapukba. A piacon való szegeletekre a darabontokat állatá. Kétszáz régi merő fegyvereseket az ő szállása eleibe állata, hogy azok a két utczára vigyáznának és az ellenség ellen támadnának, ha azon be kezdenének rohanni. A több seregeket a más utczákba állatá.

Csak alig végezte vala e rendeléseket és hogy immár első álomkoron vólna, jelen lón az ellenség és három felől felgyujtá az várast. Nagy indulás lón mind két felől és nagy kiáltás. Az oláhok szerinszerte felgyújtván az várast, berohanának előszer a kapuknál a tűznek világosságával. A király népe készen

várja vala őket és minden felől ellenek támadának. És nagy viadalom lőn mind két felől. Két felől szörzött vala az oláh vajda két sereget, azok egyszersmind találának bejöni két utczákon a király szállására, ezek oda jövén, egyenest találának az álló seregre a fegyveresekre, kik a király szállása előtt állnak vala; nagy viadal lőn ott és nagy sok oláhok hullának el ez viadalban. Mert fő-fő népek valának ebben a seregben, tudnia-illik, Ország Mihály az nádorispán, a két erdélyi vajda, Csupor Miklós és Pánkrácz János; Bánfi Miklós, Báthori István és több urak. Ezek minnyájan erősen vivának és kívágák az oláhokat a piaczról. Mert a piaczon mint egy várba valának. Mintegy éjfélkört annakutánna ugy kezdének hátat adni az oláhok és a magyarok rajtok lőnek és sokat a tűzbe kergetének, sokat kedig levágának benne, sokat is megfogának közülek. Vagy négy ezere elszaladának az városból, a többbit mind az városba levágák őket.

Mátyás király azon éjjel nagy szorgalmatosságba vala. Hol az ő szállása előtt való álló seregben erősen viv vala az oláhokkal, hol az utczákban forog vala és rendbe üti vala a sereget, hol biztatja vala az vitézeket, hol feddik vala a félelmesekre, hol megsegíti vala azokat, kiknek szükség vala. És ekképpen tartá meg az ő népét. Mikoron megvirradott vólna, ime tehát mind az egész város rakva fekszik vala holt testekkel. És hét ezernek találák a megholt oláhoknak számát. A magyaroknak kedig tizenkét száznak: a többi nagyobb részre mind sebesek valának. Sőt Mátyás király ő maga is sebes vala, mert egy nyilat lőttek vala az hátába nem messze az háti gerénczhöz. Hogy a nyilat kivonta vala, benne maradott vala az vas a testébe. Négy egész esztendeig mind vesződött véle annakutánna, méglen kiveheték azt belőle. Bizony kézzel kellé azon éjjel megöltalmazni a magyaroknak az ő életeket, mert nagy szerencsébe forga az ő dolgok. És mikoron szerinszerte mind felgyújtották vólna a falukat és az városokat és mind eldulták vólna az országot, a király visszaindula kornyadozván a sebnék fájdalma miatt és Erdély felé kezde tartani és karácson innepire Brassóba jöve. Brassóba lévén, ott kegyetlen halállal megölete némellyeket a pártolókbán. Az Brassó városát kedig szép privilégiumokkal megajándékozá, miért hogy azok veszteg maradtának vala és nem támadtak vala a több városokkal a király ellen az új király mellett. Az Michne vajdának is, ki az havas-
elvő vajdának féle vala, ott fejtét véteté.

Annakutánna parancsolá a kéncestartónak, hogy a több

pártolókat, kik fogva valának, tudnia-illik Székely Mihályt, Alárdot, Vizaknai Miklóst etc. Kolosvárra vinné és ott szolgáltatná a törvényt reájok. Kéncstartó ezokáért Kolosvárra hozá őket és ott utczánként tüzes fogókkal szaggattatá őket és annakutánna fejeket véteté. Ez kénzásért olly igen megijedének a több pártolók, hogy minnyájan kiszökének az országból, ki Lengyelországba, ki Oláhországba etc. Az ő marhájokat és jószágokat mind elfoglaltatá a király.

Még Erdélbe vala Mátyás, hogy elhozák néki az Istvánnak a moldovai vajdának levelét, mellyben erősen könyöreg vala néki, hogy kegyelmes lönne hozzá és megbocsátana néki az ő vakmerő bolondságát. És megvallá a király előtt, hogy méltó eset vólna rajta ez a nagy büntötés. A király fél kedvvel tön választ néki. Mindazonáltal megigéré ezt néki, ha engedni akarna a magyar koronának és a megbékéllésnek igaz módját keresni, még vólna valami út a kegyelemhöz. De ha ezt nem akarná művelni, üdö lenne még a bosszúállásra.

Az kenyérmezői diadalomról a törökek ellen.

A kémek eljövének és megmondák Mátyás királynak, hogy igen sok törökek gyülnének Szenderőn. De senki nem tudná, hová vólna ügyeközetek. Hallván ezt Mátyás király, mindjárást alakülde az Alföldre és megerősitteté az végeket, hogy ha beakarnának száguldani Magyarországra, mindjárást ellenek állnának. És folyó követet bocsáta Báthori Istvánhoz, ki akkoron erdélyi vajda vala és a Kinizsi Pálhoz, ki temesvári ispán vala és megüzéné azoknak, hogy készülnének és vigyáznának a törökek Szenderőnél és nem tudná senki, melly felé kezdenék szegni és meghagyá nékik, hogy ha arra kezdenének menni, jól vigyáznának és megsegítenék egymást.

Hogy megértötte vólna ezt Báthori István, mindjárást népet kezde gyűjteni. Ezenképpen Kinizsi Pál is Temesvár környül. És nem sok nap mulva eljutának a kémek és megmondák mind a kettőnek, hogy az Alibék által kezdette volna vetni a törökeknek seregét a Dunán és hogy inditaná azokat Erdély felé, tudnia-illik hatvanezer törököt. Siete ezokáért Báthori István és minden felől segítséget hiva mind székelyekből, magyarokból, szászokból, oláhokból és sok népet gyűjte egybe. És mikoron a kémek megmondották vólna néki, hogy bejöttek vólna a törökek az országba és rabolni kezdték vólna, mindjárást ellenek inditá az ő seregét és gyakorta bocsáta

követet Kinizsi Pálhoz és megjelenté néki, hogy a törökek immár benn vólnának Erdélben és hogy készen rabolnának és kéré őtet, hogy semmit ne mulatna, hanem jöten jöne és hától vönné az ellenséget. Ő kedig immár indulóba vólna, hogy szömbbe szállana vélek. Hogy ekképpen mind arczól, mind hától vihatnának véle, hogy annál könnyebben megverhetnék őket.

Mikoron ezokáért a törökek bementenek volna Erdélybe és a végekben nem találtanak vólna senkit, minden félelem nélkül beszáguldának az országba és mindenfelé kezdének rabolni és tüzet vetének mindenütt és mind felsietének az Maros mellett és mind rablának Gyulafejérvárig. És mikoron sok ezer rabokat és számtalan nagy prédát gyűjtöttek volna mind az Marosig Fejérvár ellenébe, miért, hogy által nem jöhetének az Maroson, vissza kezdenék menni. Báthori István utánnok kezde a sereggel szállani, hogy alkalmas helyt találván, megvína vélek. És mikoron mind utánnok szállott vólna Kenyérig, melly falu a nagy mezőnek közepin vagyon Gyulafejérváron alól három mélyföldig, ott szömbbe szállának a törökkel.

És mikoron mind két felől akaratjok vólna, hogy megvínának egymással, Báthori István meghagyá, hogy misét mondanának szerinszerte a táborba. Annakutánna, hogy mindén ember csak fenn állva felestöket önnék. És hogy minnyájan egymás kezére eskennének, hogy bátron egymás mellett akarnának víni és hogy egymást nem akarnának hadni; és hogy senki hátát nem akarna adni. Annakutánna egybe hívá őket az Báthori István vajda és szép beszédekkel szölván, jeles prédikációt tön előtték és szépen tanitá és inté mind őket és nagyon vigasztala őket. És mikoron ekképpen megbátorította vólna az ő népét, mindjárast a seregrendelэшöz kezde. Két szárnyára szörzé kedig a sereget. Ő maga kedig a fegyveresekkel a közepin marada. Hátul állata egy erős négy szögü sereget. Az jobb szárnyát nyujtoztatta a Maros felé, a másikat a magas hegy felé. A szászok elől valának az viadalra, az oláhok utánnok. A magyarok és székelyek utól valának.

A törökek is olyan képpen rendelték vala az ő seregeket és a nagy prédát és a sok rabokat az ő seregek megé állatták vala. Es mikoron egybe roppont vólna a két sereg, erősen vívának egymással. A törökeknek egyik szárnya a szászokra rohana. A szászok kedig emberül állának ellene és nagy viadal lön közetek a Maros parton. De miért hogy a szászok kevesbek valának a törökekhez képest, megtolák végre a szászokat és sokan elhullának közzülek, sokan az Marosba hajtának. A többi az

oláhok mellé állanak. És egy kevésbé megnyugován, esmét a törökekre támadának és nagy sokat megölének benne, nagy sokakat is az Marosba hajtának.

Akik az bal szárnyába valának, tudnia-illik a székelyek, azok is úgy járanak. Mert erősen vivának ezek is. De miért hogy a törökeknek jobb szárnyába sokkal többen valának, megtolák a székelyeket és sokat levágának közzülek. A többi kedig az fegyveresek mellé szorulának. Mikoron ezokáért mind a két szárnya ekképpen nyavalyagna, Báthori István meginditá a hadnak a derekát, az fegyvereseket. Mikoron kedig Báthori István vajda az első rendbe volna és a lovát kezdené forgatni, hertelen elesék a ló véle. Az vitézek látván ezt, elijedének és gonosz jelnek magyarázák ezt. És azt adák tanácsul, hogy visszatérnének Szászsebesbe, avagy hogy felmennének az hegyre. De Báthori István vajda felele és mondá: ez nem lehet gonosz jel. Mert, hogy-hogy jelentene annak valami gonoszt, ki viadalban munkálkoszik az Istenért és az Istennek az Annjáért. Ezért ne féljetek semmit, hanem bátorsággal engemet kövessetek. A ló az sebektől ijedett meg. Nem lehet az viadal sebek nélkül. De hidjétek meg énnekem, ez a ló engemet nagy diadalommal visszahoz e mai napon veletek egyetembe.

És mikoron megbátorította volna őket, mindjára a törökeknek kezde menni és mindjára megtolák az első sereget. Mikoron ezt meglátta volna az Alibék, mindjára egybe adá mind a négy sereget, hogy az törökeknek sokaságával ugyan környülfogná elől az vajda seregét. És evvel meglankada két szárnyán való serény viadal és szakada az viadal az hadnak belső derekára, hogy immár egyik hadnagynak a másikkal és a régi vitézek az régi hősekkel kellett vinni. És az Báthori István vajdán hat sebek esének, lova is megsebesüle. És az viadalom az utolsó szükségre jutott vala, noha a nagy viadalom miatt nagy rakással valának környüle a sok holt testek és sokkal több török elhullottanak volna hogy nem mint kereszténynek és mind az egész viadalnak a dereka oda ő reá nyomul vala.

Mikoron kedig ekképpen nyavalyagna az Báthori István vajda és immáron vissza nem mehetne az álló sereghöz, ime Kinizsi Pál egy szép négy szegű fegyveres sereggel ereszkedék a hegyen alá és megkezdé hátul a törökeket nagy trombita szókkal, dobütéssel és nagy kiáltással és nagy fenéséggel reájok rohana. És az első ütközetbe nagy sokat levágának a törökekbe.

Kinizsi Pál mind két felől fegyvert kötött vala fel és mint egy oroslán, olly fene vala az viadalban. Valamelly felé fordul vala, mind levágja vala a törökeket és rakva vala mind a két keze vérrel. És erős kiáltással bátorítja vala az hadakozókat és nódítja vala őket az viadalra mondván: bátor szüvvel víjátok, ezennel az Isten nekünk adja a diadalmot! És bevágá magát a viadalnak a derekába. És hogy oda jutott volna, kiáltani kezdé: Báthori István atyámfia! hol vagy? Atyámfia Báthori István, hol vagy? szólljál! Én vagyok, te atyádfia Kinizsi Pál; ha élsz még, kérlek tégedet, felelj énnékem; felelj, kérlek tégedet, ídes társom!

Báthori István vajda igen sebes, rakva vérrel kimáskála a holt testek közül és monda; ihol vagyok, én ídes társom; még élek, de minden erőm elszakadott. Kérlek tégedet, szerelmes atyámfia Pál, vitézködjél a keresztyéni hitért, a koronáért és ídes hazánkért. Monda Kinizsi Pál: hála Istennek, hogy mégis élsz, az Isten velünk vagyon! És mindjárt a törökekhez kezdé, kik az vajdát környül fogták vala és mind levágá azokat, és megszabadítá őket s mind az ő szolgálait, kik majd mind oda lesznek vala. És biztatni kezdé népét és a több törökekhez kezdé és szélyyel levágák azokat is.

Mikoron a törökek látták volna, hogy mind elől, mind hától megszorították volna őket, oldalul elfutamának és felszaladának a nagy hegyre és az havasokra és hátra hagyák táborokat mind a nagy prédával egyetembe. A keresztyének utánnok üzenek és az uton mindenütt vágják vala őket, és kivadásszák őket mindenütt az havasban. Az oláhság is az erdőben vadásszák vala őket és megfösztván, levágják vala őket. Az Alibék is felszalada az havasra és ott búdosván, egy pásztorra találá és annál a kalibában marada azon éjjel. Igen reggel felveté magát a lóra és monda: jó atyámfia, menj alá az vajdához és mondd meg néki, hogy az Alibék gazdája vóltál ez éjjel és mindjárt megüté a lovát és elszágulda onnét.

Mikoron ezokáért ekképpen megverték volna a törökeket, annakutánna a táborhoz kezdenek és mind feldulák a tábort. És mind megszabadíták a nagy sok rabokat. És a rabok térdre esvén úgy adnak vala hálát az Istennek és megcsókolák a vitézeknek lábait és kezeit nagy örömmel, hálákat adván nekik is. Annakutánna az vajda trombitát fütata és az hadakozókat mind az ütközetnek helyére gyűjteté. És oda hordák a sok élést, bort és egyet-mást. Mert besötétedett vala estve, hogy nem mehetnek vala vissza a táborba. Ezokáért minnyájan az

ütközetnek helyén maradának és nagy vigasággal önnök vacsorát a holt testek között, hegedő szókkal és minden vigasággal. Végre a jó bortól megmelegülvén, tánczba menének. A táncz után minnyájan egyszersmind felsivolkodnak vala és az egész völgy betelik vala az ő sivalkodásokkal.

És mikoron minden vitéz ott toborzót járna, intek a vitézek Kinizsi Pált is, hogy ő is megmutatná az ő diadalmas vigaságát. Felszökellék ezokáért és ott hátára tévé a két kezét és fogaival felharapa a földről egy nagy töröknek holt testét és azt szájában hordozván sokáig ott tánczola véle az hősek között, mellyet erősen csodálják vala mind az hősek mondván: Herkulesnek is elég gondja volna ezt művelni. És a nagy öröme miatt semmit nem aluvának az hősek az éjjel. Másod napon mind a két fejedelem, minden népekel bemenének Gyulafejérvárba. Ott kedig a Kenyérmezőjén embereket hagyának, kik a keresztyén népeket kiválogatnák a pogánok közül és hogy azokat eltemetnék. Annakutánna az vajda az ütközetnek helyén, ahova temették vala a keresztyéneket, egy kápolnát rákata és meghagyá, hogy minden esztendőben, az diadalomnak napján misét mondanának ott a kápolnába a megölteknek lelkeiért. A törökeknek holt testeket is sok rakásokba egybe hordotá és a sok tetemeknek rakási ott meglátszanak mind ez mai napiglan. A keresztyének közzül nyolczezeren vesztenek volt az ütközetben, a törökek közzül kedig harmincz-ezeren, azoktól megválva, kik az hegyeken a futásban veszének. És annakutánna találának az vízben vagy kétezer szászokat és oláhokat, kik beléholtanak vala.

Mikoron Mátyás királynak meghozták volna e nagy diadalomnak a hírét, nagyon örüle néki és mindjáraást keresztyáraást indíta és minden oltáron misét mondata. És ketten királyné-asszonnyal minden Oltárra offerálának Comparáziókat és úgy körülvén, hálákat ada Istennek és Boldogasszonnak, a nagy gyözedelmekért.

Az Mátyás királynak nagy dicsíreti.

Az Mátyás király szép termetű férfiu vala, sem igen kicsin' sem igen nagy. A közép termetséget valamennyire meghaladta vala; szép és nemes tekintető, mutatván akaratos bátor szüvet. Veres orczáju vala, szép sárga hajú. Szépen ékesitik vala orczáját mind szöméldökei, mellyek szélesek valának és gyors, fekete-tére hajlandó szömei és az ő minden képpen illő orra; szabad

és egyenes tekintetű vala, és oroszláni módra az eltekintésbe semmit nem pillant vala a szömével. Az eltekintésben kegyeséget mutat vala, akire kedig fél szömmel néz vala, az nyilván nagy haragnak jele lőn. Majd hosszú vala a nyaka és az álla és majd széles vala a szája. Szép illendő fője vala, sem felette igen nagy, sem igen kicsin. Az homloka majd széles vala. Szépen illenek vala egybe minden tagjai. Szép gömbeleg karjai valának és hosszú kezei. Széles vala mind háta, mind mellye. Szép lábai valának, az lovon való járásra alkalmasok. És mindenképpen szép teste vala, fejér veres színű, mint a Nagy Sándor felől irnak. Gyermekségétől fogva igen gyors vala és erős mellyű, nagy és bátor szívű, nagy dicsíret és tisztesség kívánó. Igen munkatehető vala és nem hamar fárad vala meg. Igen szenvedhet vala az ő teste, mind hideget, mind hevet, mind éhséget és minden féle munkát. A hadakozás könnyű dolog vala nála. Semmi nehezebb dolga nem lőn, mint otthon hivolkodni. Gyönyörű lakásokat igen szereti vala. Kedvelli vala a szép asszonyiállati szömélyeket, de más embernek feleségét soha nem bántott. Gyakorta mulatott barátival és ivott is lakásban vélek. Kész vala mindjárt az ígéretekre. És hertelen haragu vala. Szabad elméje vala; mindenkor nagy dolgokra ügyeközik vala. Nem vala kegyetlen, sem embertelen, mint a fene pogánok, hanem a rómaiaknak természetek után minden cselekedetiben vágyódik vala. Hogy egynyíhányat baráti közzül megnyomorított, nagy okokért kellett azt megművelni, noha nem dicsíretes vala ez ő benne. Első vétekre senkit nem büntötött az ő baráti közzül. De ha másod uttal vétközött, keményen megbüntötte annakutánna. Nem igen jeles szerencséje is vala barátihoz. Mert sokat alávaló rendből felemelt, kik annakutánna ellene ügyeköztenek praktikálni. De némelleyeket is pórságból vötte ki és a porból vette fel, kik igen jeles emberek löttének annakutánna. Egyébképpen minden dolgaiban igen jó szerencsés vala. Az csehek ellen való hadban minden kölcsége elfogyott vala. És az hadakozók mindennap kéri vala az ő zsoldokat. Akkoron egy napról a másikra halasztja vala őket; ma s hólnap hoznak, etc. Mikoron szinte az utolsó napot tötte vólna nekik, azon éjjel koczkát kezdé hánni az urakkal és azon egy éjjel tizezer arany forintot nyere tőlek. És azokat osztá annakutánna az hadakozók közükbe. Nem gyakorta vétség esett az ő dolgaiba, amihez kezdett. Ez is igen felmagasztalá az ő felséges mivóltát, hogy nem vala embertelen, hanem igen nyájas és emberséges és örö-

mest hallgatja vala az embereket és minden embert jó válaszzal elbocsátja vala tőle. Igen kegyelmes és szelid erkölcsű vala mindaddig, méglen Beatrix királyné-asszony hozzá jöve. Mert annakutánna az megmáslá az ő kegyes természetit. Az irási tudományokhoz felette igen nagy kedve vala. Megkereseté minden országokban az jeles és tudós férfiakat és drága költségekkel elhozatá azokat Magyarországba. Külömb-külömbféle mester embereket is behozata az országba. Ezt hallottam Brodorik István püspektől, kinél vala az egész épületnek jegyzésének a képe is. A Duna mellett Budán alól nagy mély, széles, hosszú, de temérdek fundamentomokat vettete fel és megakatatá azokat valamennyére a föld felett és nem mondá senkinek, mit akarna oda csináltatni. De készen immár mind meggondolta és megjegyeztette vala nagy papirosra az fondálók-kal, minémü lenne az az épület. Ugy jegyették vala, hogy az épületnek két piacza lönne. Az egyik piacz Bécs felől igen hoszszu, a másik félannyi. A felső piaczon ugy rendelte vala, hogy három felől mindenik óldalon bóltos kamorák lönnének egymás felett hét renddel, napnyugatra Buda felé és a Duna felé vólnának mind a kamoráknak az ablaki. Ugy jegyette vala kedig, hogy öt kerengő vólna körös környül és ez kerengőkbe mennének a széles garádicsok fel a földről egyikről a másikra. És hogy a kerengők a kamorák előtt olly szélesek vólnának, hogy a deákok mind belé férnének és ott hallgathatnának leczkét. Ahoz kedig a piaczt egybe akará szorítani. És hét részre akarta azt szakasztani egy-egy által-kő-fallal. És mindenik szakasztásnak az ő piaczára középben egy-egy faragott oszlopot akara állatni és az oszlopnak az óoldalában akarta az lectornak székit helyheztetni, holott a doctorokat el akarta rendelni mind végig, minden oszlop mellett a leczkéknek ólvásására, hogy az egyik oszlop mellett az egyik grammaticát ólvasson, a másik oszlopnál a másik dialecticát, a harmadik mellett az harmadik lector a rhetoricát. A negyedik oszlop mellett a negyedik doctor arithmeticát, az ötödik oszlop mellett az ötödik lector a muzsikát, az hatodik mellett az hatodik doctor geometriát, az hetedik mellett az hetedik lector az astronomiát. És mindenik oszlopra fellyül egy kristályos lámpást akara csináltatni és minden estve az lámpásokat akarta meggyujtatni, hogy éjjel is olvashatnának a lectorok leczkéket és a deákok tanólhatnának szinte mind nappal az hét lámpásoknak világosságtól. És ugy akarta az épületet rendelni, hogy mindenik piaczról bólt alatt által mehetnének a kamorák

között a kamora-székekbe az Dunára. Ahol által akarta rekeszteni az hosszú piaczat, a küsebbik piatztól, abban az oldalban akarta a doctoroknak és a lectoroknak házait csináltatni minden szükséges szobákkal és kamorákkal, hogy az ablakok azoknak házainak lönnének napkeletre a küsebbik piacra, napnyugatra az hosszú piacra az oszlopok felé északra a Dunára, délre kedig Budára. Annakutánna úgy akará a küsebbik piaczát épüteni, hogy az északi oldalban szép bóltok, szép szobák és szép kamorák lönnének, hogy az elsőben az orvos doctorok lankának, az másikban az patikárosok és az borbélyok, az harmadikban vólnának az betegek külömb-külob-féle szobákban, bóltokban és kamorákban. A második oldalon lönnének szép pinczék, szobák, bóltak és kamorák, kikben lankék az oeconomus a családos ember és minden ő családjai; hogy az mindenféle bort és sereket, kenyeret szünetlen árólna nagy bövséggel. Az naptámadati oldalában jedzette vala a műveseknek házait, holott mindenféle művesek árólnának, de nem hogy ott lankának. De az alsó részere a Duna felé jedzette vala a kapu felett szép szobákat, bóltokat és kamorákat, hol az egész academiának, avagy fő országnak oskolájának prépostja lankék, ki mind a több deákoknak, lectoroknak, mestereknek és doctoroknak rectorok és vezérlője vólna. És úgy rendelte vala, hogy északra a kapun alól, a Duna felől, mind az egész szeren alól egymás mellett mind konyhák vólnának és a felett mindenféle szükségekre való házok, mert azt tekéltette vala ő magába, hogy úgy rendelne minden szükségeket a schola mellé mind ételből, mind italból, mind az egyéb embereknek szükségére valókból, hogy az negyven ezer tanoló deákokból egy sem jőne be egész esztendeig az várasba semmi szükségéért, hanem mindenek ott böven vólnának a schola mellett; ennek alkolmatosságára kedig jedzette vala, hogy az első küsebbik udvarba két oszlop állana és az oszlopból csatornás kút folyna ki és mindenik oszlopon fellyül egy-egy nagy kristályos lámpás vólna, melly éjten éjtszaka világoskódnék. Ugy is jedzette vala, hogy az hosszú piaczon is azon csatornás kút felforrana és kiötlenednék három helyen az Duna vízzel. Ugy is intézte vala a dolgot, hogy negyvenezer deák lankék szünetlen e scholában és arra ügyeközik vala, hogy olly disciplinát szörzene a scholában, hogy ne vólna az egész scholában ennyi deák között is vagy egy dákos is, és hogy ennyi deáknak mind elég ételek és italok vólna az schola konyháiból és az oeconomusnak pinczéiből. Erre kedig a Duna mellé mészáros czéhet akar vala

szörzeni egy kenyér-sütő utcájával egyetembe és abban egy nagy vásárt, mellyet meg akara ajándékozni nagy szabadságokkal, hogy mindennap elég volna a negyvenezer deáknak. És a prépost, avagy rectorshoz és az oeconomussághoz jeles és nagy jószágot akar vala szakasztani és sok ezer forint ára jövedelmet, hogy mind e széles világon nem lenne jobb, szebb és bővebb schola annál. Ezt is megjedzette vala, hogy az jeles épületet, mellyre szándékozott vala régenten Sigmond király és császár, hogy azt is véghez akarná vinni. Tudnia-illik, hogy Buda várából hidat ki akarna hozni faragott kövekből és azt által akarná vinni a schola felett nagy szélesen a Dunán és az hid végén a Duna parton, Pesten felett igen erős várat akarna rakni, temérdek kőfalokkal, nagy töltéssel, hogy börtönök által-mehetnének a nagy töltésen mind a párkányba, mind a nagy szegeletes bástyákban, mellyek mind ki a széles és mély árokra szolgálnának. Mind olyan jeles és nagy dolgokat meggondolt és elvégezett vala az ő fejében, mellyeket meg is jedzettek és megiratott vala nagy szépen az fondálókkkal. Nagy elméje vala az embernek és véghetetlen tanácsa. Ha száz esztendeig kellett volna élni, csak az egy jedzett épületre nem vólt volna elég; mégis a fundamentomit megásatá és megrakatá és meglátszanak ott a mai napon is, noha nem tudja minden ember, micsoda és mit akart avval indítani.

Ez mellett az isteni szolgálatra igen hajol vala színetlen nagy szorgalmatossággal. És erre nem tud vala semmit kiméleni. Mikoron egyszer Szegeden az gyűlésben vala és Szent Demeter napján bement volna a nagy misére és látta volna, hogy nem igen jeles casula, avagy mise-mondó-ruha volna a plébánoson a nagy misén, mindjára offerendára méne és mikoron megkerülte volna Szent Demeternek oltárát, mindjárt levoná az ő felső ruháját és az oltárra offerálá azt, hogy Szent Demeternek casulát csinálnának belőle. Becsülik vala kedig azt a ruhát hatvanezer forintra. Ebből tetszik, melly ájítatos szüve vólt. Esmét, mennyi költséggel megépütette Budán a király kápolnáját? mennyi költséggel szörzette a sok nagy szavu papokat belé? Mennyi nagy költséggel épütötte a Librariát [könyvtárat]? Mennyi sok pénzzel szörzette a nagy sok iratott hártás könyveket belé, mind göröget, mind deákat? Mennyi sok és számtalan nagy pénzzel megépütette a sok egyházakat, oltárokat, apáturságokat és kalastromokat etc.

Ennek felette igen bátor szüve is vala. Mert nagy dolgokat mer vala kísérteni. Mert egyedül ült egy inással egy csolnokba

és csak révésszel, és úgy járta éjjel Szabácsnak az oldalát és ő maga meglátta és megkémelte, hol és miképpen kellene Szabácsot vitanni és ostromlani. Bécsset hogy vitannta, ő maga vött vajtat és kosár tikmonyat a hátára és úgy árólta ezeket a bécsi vásáron üdegen rossz ruházatokban; és úgy hallotta ottbenn Bécsben, mit szólnak az emberek és mire ügyeköznek és mindenképpen meglátta az hadakozóknak az ő tartásokat és minémü renddel örüznének.

Egyszer midőn török császárral szömbe szállott volna táborban, török ruhában öltezik másod magával és megelegyedék azokkal, kik élést visznek vala a török táborba, napestig ott árpát árul vala, nem igen messze a császár sátorához. És mikoron a császárnak felviszik vala az ebédet, mind megszámlálá a tál étkeket. És mikoron visszajött volna az ő táborába, másod nap levelet ira török császárnak, mondván: aggebül őrsesz táborodban, mert tegnap mind ott ültem sátorod előtt és árpát áróltam. És mind megkémlettem táborodat. Hogy kedig ne kételkedjél ebben, ennyi számu tál étkeket vittened tenéked fel ebédedre. Hogy ezt török császár a levélből megértötte volna, igen megjijede és másod napon virradóra ki-oroszkodék táborából és elméne Mátyás király előtt.

Igen okossággal vigyázó ember is vala Mátyás király. És mikoron valakit vádolnak vala előtte, avagy hogy a kémek valami hirt hoznak vala néki, nem mindenkor hiszi vala beszédekét. Hanem paraszt slejt ruhába öltözvén, ő maga másod magával kioroszkodik vala udvarából és mindeneket ő maga akarta szömével meglátni. Budán a kapások közzé állott és úgy akarta meghallani, mit szóll a község felöle és münémü ítéletet téssen az ő királyi birodalma felöl.

Erdélbe bemenvén, Hunyadon eloroszkodék a seregtől és Kolosvárra bemenvén, mind alá fel kerengett az városban. Azután a mészárszékbe ment és ott ülven, úgy lógatta a mészárszéken lábait. Egy bíró lakott ott ellenében a mészárszéknek, ki az jobbágyokkal nagy sok tűzre való fát hozatott vólt és a kolosvári szegény néppel azt felvágatta vólt. Annakutánna a poroszlókkal mind a fa mellé kergeté a szegény népeket a piacról, hogy a fát behordanák a bírónak az udvarba és asztogba raknák. Úgy talála az egyik poroszló Mátyás királyra is és monda néki: jere te síma orrú, hordj fát. Monda Mátyás király: hány pénzt adsz? És monda a poroszló: ebet adok, és jót rándíta egyet a válla közett a bottal és úgy hajtá ötet a ház eleibe az vágott fa mellé. Hogy oda juta a király, tehát a

biró fekszik a könyeklőn. Monda Mátyás király: mit adsz, hogy besegítsem a fát vinni? Monda a biró: Czo el kurvafi, hordjad, mert ezennel úgy kékül meg a hátod! És szegény Mátyásnak váltig kelle hordani. A behordásba pedig három hasáb fára megírta volt Mátyás király az ő nevét veres krétával. Azonba eloroszkodék onnét és Gyaluba ment fel a sereg közibe. Harmad napra alá jő Kolosvárra. Mikoron egynyihány nap mulatott volna, szömbe hivatá a kolosvári birót és a tanácsot. Hogy szömbe vólnának, megkérdé a birót, mint vólna az váras? épülne-e avagy nem? vólna-e a szegénységnek valaki nyomorítására, avagy nem? Felele a biró: a te felséged óltalma alatt jó békességben vagyunk, nincsen a szegénységnek semmi nyomorúsága. Mond a király szolgáinak: menjenek a drabantok el és hányják meg a biró udvarában az uj asztag fát, a fa között ott megtaláltak három hasáb fát, mellyeken az én nevem vagyon megírva veres krétával, hozzátok azokat ide. És fogjátok meg a biró poroszlóit és hozzátok azokat is ide.

És a drabantok mind oda futának és megkezdek hányni az új asztag fát és nem sok üdő mulva kettőt megtalálának az fákban. És a király monda a birónak: hol vetted ezt a fát? mondd meg. És a biró megrémülvén, döderegve mondá: az jobbágyokkal hoztattam. Monda a király: kicsoda vágta fel? Mikoron a biró hallgatna, megrivasztá a király: mondd meg! És monda a biró: az várasbéli szegény nép vágta fel. Monda a király: kicsoda vitte be udvarodban? és fordulván az egyik poroszlóra és monda néki: Lator! nézzed az orromat, ha síma-e? Lator! most is tüzel a hátom a te ütésed miatt. És monda az uraknak: lássátok a nagy kegyetlenséget. És megbeszélé nékik az egész históriát.

Annakutánna monda a birónak: te hamis biró, aggebnék és kurvafinak mondál és megakarád kékíteni hátamat, hogy fizetést kívánok vala a fahordásért. Ezeket a fákat hátamon kellett behordanom. Ihol kezem írása rajta vagyon, meg nem tagadhatod. Mi nem jobbágyul adtanak a szent királyok a szegény népet és a falukat az várasakhoz, hogy a birák és tanácsok rabul birják azokat; nem tü jobbágyitok, hanem minnyájan én jobbágyim vagytok, mint szinte amazok szegények. De miért hogy ők együgyüek szegények, az ő gondjaviséleseknek terhét raktuk tü reátok; és hogy a várasoknak épüttésére segítségül legyenek. Még a nemeseknek is nem adtuk a szegény népet jobbágyul, avagy rabul, hanem csak a földet adtuk nékik az ő vitézségéért, hogy majorkodjanak rajta és a szegénység

is majorkodjék rajta. És miért hogy a szegények élük az ő földeket, hogy azért adót adjanak nékik a király adója mellett és bizonyos napokon is szolgáljanak nékik; és ezért viszontag tartoznak a nemesek véle, hogy gondjokat viseljék és mególtalmazzák őket. Annakutánna úgy fordítá Mátyás király a beszédet a kolosvári bíróra, és monda néki: Te hamis és kegyetlen bíró, miért hogy ezt a törvénytelenséget művelted, és ekképpen szömemnek láttára hamissan megraboltattad, ezért akasztófa vólna helyyed; de hazámon nem művelem ezt a szömermet, hanem harmad napra a fejedet elüssék. Te pedig lator poroszló, törvénytelenségnek hóhérja! miért hogy a szegénységet így kénzottad és énnékem megütötted minden ok nélkül az hátamat és ebbel kínáltál engemet, harmad napra elvágják a te jobb kezedet, mellyel megütöttél engemet és a szegényeket és annakutánna egy nagy gyevedert kössenek nyakadra és avval egyetemben az akasztófára felakasszanak. És a másik poroszlónak monda: Te szegénykergető lator, tégedet harmad napra a prengér alá vigyenek és három pálczával jól megczöpeljék a hátodat, annakutánna a várasból kiverjenek és országomból kimenj, mert ha megtalálatol országomba, akasztófa lészen helyyed. És ezek mind így lőnek.

Annakutánna Szebenbe úgy oroszodott bé és a fekete apácák mellett ment be egy szegény özvegy asszonynak házába. És a képét ott hagyván, mind bejárta az egész várast és mindeneket meglátott és megértett. Mert sok nyelveket tud vala Mátyás király. Csak törökül és görögül nem tudott: a több Európabeli nyelveket majd mind megtudta. És mikoron harmad napig ott lakott vólna a szegény özvegynél egy péntek napon borért küldötte a szegény asszonyt. Addig mig az aszszony borért méne, felalá egy kis csuporból az olajos káposztát a tűznél és mind megövé azt. És egy arany forintot tön a csupornak a fenekére és elszökék onnét, méglen a szegény asszony megjöve a borral. Azt mondotta, hogy soha életében jobb izü étket nem ött az olajos káposztánál az özvegy asszonnál. És az szalonnás káposztánál, mellyet ött vala Domine Valentinénél estve, mikoron Moldovából kiszaladott vólt az havason által. De Szebenben is annakutánna fejét vétette az polgármesternek.

Annak felette igen eszes és bölcs ember vala Mátyás király. Mikoron beszél vala, nem egymás hátára hányja vala a beszédek, hanem halkal beszélle, szép renddel egymás után és minden beszéde nyomós vala. Egyébképpen baráti között igen szép vigasságos beszédü és csuffondáros vala. Barátival olly

nyájás vala, hogy őket vacsorára híván, gyakorta ő maga beméne a konyhába és megsegít nékik készíteni az vacsorát. Nem csak kedig az övéivel téssen vala jót, hanem az üdegenekkel is. Az jó szerencsében nem hivé el magát, hanem térden állván, ugy ada hálát az Istennek. Bőv kezü vala az isteni szolgálatra. Mikoron valami sullyos dologban vala, nem bánkódik vala, hanem nagy vigasságot mutat vala. Mikoron előmente vala az ő dolgainak, mindennel jól téssen vala. Nem haragszik vala azokra, kik reá feddnek vala. Igen megneveti vala a kérkedőket. Barátihoz igen kegyes vala; az ő ellenségihez kedig igen röttenetes. Mikoron az hadban vólt Mátyás király, erősen vigyázott. Nem hatta az vigyázást csak az őrizőkre és az istrázokra, hanem ő maga forgolódott, ment és jött. Őmaga akart mindent látni és tudni. És mikoron várat vagy várust kell vala viatni, ő maga megnézte előszer, annakutánna eleibe adta az hadnagyoknak mind az vitásnak módját. Ha meg kellett ütközni valami ellenséggel, nagy pénzzel szörzett ő jeles kémekeket és mind megtudta előszer, mint vagyon az ellenségnek táborá, serege és minden készületi, mire ügyeközik, mit végez tanácsába, mint akarja az viadalt kezdeni. Ahoz képest és ugyan az ellen nagy bölcsességgel rendelé minden népét és mind az hadnagyoknak megparancsolta, ki hol álljon, mit miveljen. Egynyihányszor ugy indította seregét és olyan hamarsággal ment az ellenségre, hogy az ellenség ingyen sem tudta vélni és nagy bátorságban vólt és ott nyomta meg az ellenséget. Egynyihányszor rüt és pokol üdőben, mikoron az ellenség ingyen sem tudna félni, úgy ütötte meg az ellenségnek táborát és olly csoda módon tudta ő megkörülni az ellenséget, hogy minden ember elcsodálkózott rajta. Felette igen bátor szüve vala az hadakozásra, amellet igen bölcs, de igen álnok is. Egy fordulásban ollyan fortélyt talált az ellenség ellen, hogy az hősek minnyáján elámélkodtak rajta. Ahová megyen vala, úgy megyen vala, mintha röpülne. Kocsis postán egynehány száz mélyföldig elment, csak kevés napig. Igen vigyázhat vala; és igen nagy munkát tehet vala.

Az hadban szépen tud vala cselekedni az hősekkel. Noha beszédes vala és csufságot indit vala az hősek között, azért úgy viseli vala magát ez mellett, hogy úgy félnek vala tőle, mint egy kegyetlen oroszántól. Az viadalban bátor szívvel megyen vala néki és vitézül vív vala. Az diadalom után kedig kegyes is vala és tud vala könyörölni a könyörgőken. Ő maga kedig teszen vala választ minden könyörgőnek és nem halasztja vala senkinek dolgát vagy a kancelláriusokra, vagy imerre,

vagy amarra. Nem vala hertelen haragó, de az hitetlenek ellen és kik arczól ellene támadnak vala és kik árulást szöreznek vala ellene, igen kegyetlen vala.

Melly igen bölcs lött legyen kedig Mátyás király az hadaknak viselésében és a seregeknek elrendelésében, azt megmutatta egy nap előttünk, mikoron megvötte vólna Németújhelyt. Mert ott Újhelyből kihozá egynyihány nap mulva a feleségét, az Beátrix királynéasszonyt és a széles mezőre hozá az váras eleibe. Annakutánna oda hozá minden népét és ott megmutatá az ő sereg rendelésének minden nagy mesterségét a királynéasszony és az ő egyéb baráti előtt és a sok fejedelmeknek jeles követi előtt, kik akkoron nála valának; és minnyájan elámélkodának rajta. Valamit olvastam a régi tudós mestereknél, kik irtanak a hadakozásról és a seregeknek elrendeléséről, mindenféle viadalra, látván Mátyás királynak jeles rendelésit, (mert az Beátrix királynéasszony mellett állok vala) [ezt Bonfini írja] mind eszembe juta és úgy tetszik vala, mintha mind ott jelen látnám. Megmutatá ott Mátyás király, nem csak azt, hogy jeles bölcs király vólna és hatalmas; hanem ezt is jelenté, hogy jeles és legfellyebb való hadnagy is vólna.

Ekképpen rendelte vala pedig minden hadakozóit. Négy részbe szörzette vala mind az egész sereget. Az huszárokat és az könnyű fegyvereseket két felé rendelé a szárnyokban. A két szárnya között rendelé a seregnek a derekát. Ebben valának előszer rendekben a lovagok, kik húszezeren valának, az lovagok megett valának rendekben az gyalogok, kik tizezeren valának. A dereka mellett oldalról mind két felől és hától valának a szekerek, mellyek majd kilenczezeren valának. Ezeknek a seregeknek ő maga osztá ki renddel a zászlókat. Az elsőnek adá a Római Keresztyénségnek czimerét az zászlóba. A másíknak adá az Hunyadi nemzetnek czimerit. Az harmadíknak adá az Magyarországnak czimerit. A negyedíknak adá a Tótországnak, Csehországnak és Bécsországnak czimerit. Annakutánna úgy osztogatá ki az hadnagyoknak czimereit renddel. És minden kopjás hadakozónak új lobogója vala a kopja végén, mellyekkel felette igen szép ékes vala a sereg. Az egész sereg kedig nagy veszteg hallgatásban vala.

Hogy az első zászlót elhozák, adá azt a király egy régi hősnek és szép szóval megtanitja azt az ő tisztre. És annakutánna mindjáraást leóldatá a sarkantyút róla, hogy ne űzhetné a lovat, hanem az ő helyébe veszteg állana. És mindjáraást állata a zászlótartó körül tizenkét képeseket, esmét tizenkét ellabár-

dosokat és ennyi botosokat. Úgy rendelé annakutánna az izeket renddel a zászlótartó eleibe és mindenik izbe helyheztete huszonöt-öt lovagot. Nyólczvan olyan izeket rende le a zászló-tartó eleibe, utánna is annyit. A több részeket is a seregeknek szinte ekképpen szörzé. Ő maga a királyok környül forga mind a seregen és hogy előindítja vala a sereget, kiki mind szépen megtartá az ő rendét, mert mindenik fél vala a királytól és vigyáz vala az ő rendére. Egy ember szavát ott senki nem hallott, hanem csak tisztán a királyét.

Mikoron előbb mozdultak volna egy kevésbé, inte a király az egyik zászlóallyának. És ottan tetetik vala, mintha az ellenség szömbbe volna és néki mozdulának szép renddel, hol körék formába, hol három hegyübe, hol négy hegyübe, hol olló formába és ekképpen szép renddel megmutatják vala az ő kész vóltokat. És mikoron minden részek ekképpen megmutatták volna magokat, úgy rendelé annakutánna az egész sereget ütközetre, hogy megmutatná az Beátrix királynéasszonynak az ütközetnek az ő módját. A két szárnyára rendelé az fegyveres lovagokat az ő rendekbe. Két részét esmét az lovagok fegyveresek közzül a közepire rendelé elől, a seregeknek a derekába. Közép aránt ezek közükbe gyalog fegyvereseket rende le. Ezeknek utánna rendelé az gyalogokat, a képeseket, az kézi jeseket és a több gyalogokat. Ezek után állatá a könnyü fegyvereseket szépen rendekben. Az harmadik rendbe állata az darabontokat, kik jelesbek valának. És azok között vala a fő zászló és az utolsó. Mindenik szárnya eleibe egy-egy sereg huszárt rende le, kik az hamar lovakon valának. És ennek az egész roppont seregnek az ő formája és képe szinte olyan vala, mint egy skorpiónak a képe. És ezeket úgy indítja, mint hogy szinte az ütközetnek mennének. És Beátrix királynéasszony és mi minnyájan véle egyetemben elcsudálkozunk vala rajta, hogy egy fő ennyi sok számú népet olyan nagy engedelmességben tudta igazítani és olyan szép tartással birni.

Olyan szép szörtartásban nevelte vala fel Mátyás király az magyarokat az hadakozásra, jeles fenyték alatt. Véle vóltam mindenütt a táborban és szömmel megláttam, mint tanyította és oktatta őket. Soha népet nom láttam, melly inkább tudna mind hevet, mind hideget szenvedni, mint az ő népe. Soha sem láttam népet, melly inkább szerette és böcsülte volna az ő fejedelmét, mint az ő népe ötet szereti és böcsüli vala. Mihelyt dobot ütének, minnyájan készek valának az viadalra és készek valának mellette halálra menni. Soha

támadás nem lön az ő táborában. Tiszta vala kedig ő tábora minden fertelmes élet nélkül és paráznaság nélkül. Nem igen sok dőzsölést és tobzódást látnak vala az ő táborában. Sem hallanak vala ott isteni káromlásokat, sem átkozódásokat, sem rút és undok szitkozódásokat. Házások valának főképpen mind az ő hadakozói, kiváltképpen az lovagok. Egynyihányszor csak harmad füre szállottanak egyszer haza, még sem hallott senki valami paráznaságot hozzájuk. Ha valakit találnak vala valami parázna szömélyel, azt úgy tartják vala, mint egy tisztessége vesztettet. Mind télben, nyárban egyaránt valának a táborban és nagy békességgel szenvedék el mind az hevet, mind az hideget. Jeles hadnagyi valának kedig Mátyás királynak kölemb külemb nemzetek közzül és ugyan sokan. Ezek között vala kedig Mátyás király, mint egy Nagy Sándor.

Éltében mind az egész ország reá kiált vala Mátyás királyra, hogy igen kövély, nagyravágyó, hertelen haragó és felette igen telhetetlen vólna; megnyuzná és megönné az országot a sok vámokkal és a nagy rovásokkal; mert négyszer rója vala minden esztendőben az országot. De mihelyt meghala, minden ember ottan dícsírni kezdé őtet. Mert mindjárt megkezde bomlani a békesség az országba. Ottan megelevenülének a törökek is és az ország egyik nyavalyából a másokban esék. Akkoron kezdé minden ember megesmérni, micsoda jeles fejedelem vólt volna az Mátyás király. És akkoron kezdenek mind az emberek mondani: De csak élne Mátyás király, bátor minden esztendőben hétszer róná meg az országot.